

ligatio imponi, ut parcius vivendo aliave industria utendo ea sibi comparet, quibus reparationem eorum, quae male expenderit, possit efficere.

2. At si clericus, habens bona propria simul cum proventibus ecclesiasticis, expensas facit ad profanos vel malos usus, eas ex bonis propriis fecisse censendus est — siquidem supponi debet, eum cum peccato quam minimo agere velle —: quapropter residua bona pro ecclesiasticis habenda sunt, i. e. pro iis, quae gravata sunt onere obedientiae et religionis, qua postuletur erogatio in causas pias.

902 3. Relate ad eos, quibus clericus illicite bona illa ecclesiastica dederit, complures causae sunt, quibus ab obligatione restituendi seu pauperibus ea distribuendi excusari possunt.

nibus invaluisse, vide apud Sentis, dissert. *de jure testamentorum cler. saec.*, maxime cap. 3. Et quamquam haec facultas ea mente concedebatur ab Ecclesia et a potestate civili, ut clerici de omnibus bonis suis pro sua voluntate ad pias causas testari possent, querelis haeredum de laesa parte legitima sibi debita prorsus remotis; tamen valor dispositionum testamentariorum ab impleta illa mente non pendebat: peccaverit clericus, donatarii seu haeredes jure acquirere bona sibi consignata. Similiter ex speciali ratione pro Urbe a Jul. III. „*Cupientes*“ 6. Id. Martii 1549 et a Paul. V. „*In imminente*“ 18. Apr. 1608 facta est clericis concessio testandi etiam ad causas profanas: v. Moy *Archiv* II. pag. 434.

Demum quod additur de facultate haeredum ab intestato succedentium, haec tum tantum plena et imperturbata in foro conscientiae videtur adesse 1) si aut expressa concessione aut diuturna consuetudine conceditur in iis circumstantiis, in quibus propter beneficia clericorum non ita pingua dubium rationabile adesse praesumitur, num clericus ex bonis ecclesiasticis vere aliquid relinquere possit; 2) si facultas ab intestato succedendi in quotam tantummodo partem quorumlibet bonorum clericorum cognatis conceditur, reliquis ipso facto ad causas pias applicatis, ut in Conc. prov. Vienn. statutum est (v. Aichner § 233, 2. edit. 5.); et antiquitus in Stat. Prag. a. 1605, Wratisl. 1580 etc. (v. Sentis, l. c. pag. 62).

Si vero amplior quaedam facultas aliquando in statutis episcopi data legitur (v. Sentis, ib.), haec ita videtur intelligenda esse, ut haeredes quidem totam haereditatem clerici reciperent, attamen si constabat, bona relicta esse ecclesiastica, cum eadem obligatione, quae et clerico defuncto et ipsis illis bonis inhaerebat, et quae utpote realis a clerico ad haeredes transire debebat: nam revera haec conditio tandem illis bonis inhaeret, donec clericus de iis disposuerit. Qui enim ad omnem casum inopinatae mortis facultatem ab intestato in omnibus clericis succedendi haeredibus tribuere vellet, ab omni alia obligatione liberam, ille hanc potestatem neque a legitima consuetudine, neque a consensu S. Pontificis aliter dato repetere atque probare posset. Consensus enim vel concessio expressa S. Pontificis illo sensu data nullibi ostenditur; consuetudinem autem, si probare aliquis potuerit, rationabilem adeoque legitimam esse, quomodo evincere potest? quare consensus legalis S. Pontificis, qui ad consuetudinem validam reddendam necessarius est, eo minus admitti potest, quo certius est, sine justa causa ne S. Pontificem quidem facultatem hanc, qua bona ecclesiastica ad profanas causas transeant, concedere posse. Consentit Aichner l. c., cum Van-Espen, Zallinger, aliis.

Neque omittendum est, certa genera bonorum, quae legibus et decretis S. Pontificis ad successorem clerici defuncti transire, vel apud ecclesiam manere dicuntur — ut insignia Pontificalia aliaque ejusmodi Episcopi bona, quae *sedis* episcopali applicanda sunt — modo ne constet clericum ea ex bonis suis privatis privato nomine possidenda sibi acquisivisse, nulla lege civili ad haeredes civiles vel cognatos valide transferri posse. Quare si lege civili canonicae dispositiones non agnoscuntur, clericus multo magis tenetur testamento suo cavere, ne illa bona ad manus alienas perveniant.

Cf. Marres l. c. n. 101, Const. Pii V. 42 „*Romani Pontificis*“.

1) Si non constat, bona donatione erogata esse ex ecclesiasticis bonis: nam si possunt esse ex patrimonialibus, casualibus etc., accipienti non est faciendus scrupulus.

2) Imo etsi constet, bona illa esse ecclesiastica, ille non peccat, qui a clerico *offerente* dona accipit (v. S. Alph. n. 491 et 492): — nam illa cooperatio ad peccatum clerici tanta non est, quum malitia actionis peccaminosae ex parte clerici jam sit completa; externum autem illud complementum acceptando ponere, non videtur S. Doctori tanti momenti, ut haec materialis cooperatio cum illo damno seu lucri amissione omitti debeat. Quare practice satis probabile est — quamquam contra opinionem S. Alph. *ibid.* —, neque eos, qui *dubia* vel *mala fide*, i. e. cum subjectivo peccato ejusmodi dona acceperint, ad restitutionem aliquam (pro rata probabilitatis contrariae sententiae) obligari posse.

3) Imo qui clericum ad donationem *citra fraudem et injusta media* induxit, peccavit quidem, sed quum neque ipse neque clericus *injustitiae* reus sit, ad restitutionem non videtur stricte obligari posse; quamquam rectissime illi ea suadet, et pro circumstantiis aliqua eleemosyna danda pro poenitentia imponi potest.

4) Qui vero fraude mediisve in se injustis clericum ad talem donationem induxit, eumve a testamento condendo impedit, quo melius et securius ejus haereditatem adiret: ad restitutionem erga pauperes vel causas pias, ut quilibet in simili fraude, tenetur.

5) Quae de donatione a clerico accepta dicta sunt, valent etiam de legato vel haereditate *per testamentum* clerici, qui testandi liberam potestatem habeat, accepta.

6) Qui, etsi sine commissa fraude, haereditatem clerici *ab intestato* adiret, quum clericus a condendo testamento impeditus esset, ad bona ea, quae certo sunt ex proventibus ecclesiasticis residua, eroganda in pauperes et in pias causas obligatus est; isque multo magis *ex justitia* ad id tenetur, quam ipse clericus. Nam haeres ex justitia erga defunctum bona relicta secundum illius legitimam voluntatem distribuere debet; clericus autem, qui ex improvise sine expressa voluntatis suae declaratione mortuus est, censeri debet habuisse hanc voluntatem superflua *secundum praeceptum Ecclesiae impendendi* — nemo enim praesumitur malus —: quare cognati bona ecclesiastica residua secundum voluntatem clerici defuncti implicitam vel interpretativam pauperibus sive piis causis distribuere *tenentur*. Neque ulla concessio aut consuetudo legitima contraria probari potest, quum obligatio ea bona in pios usus impendendi ipsis illis bonis inhaereat, quamdiu a clerico aliis usibus applicata non fuerint.

7) Si vero clericus *ex consulto* sine testamento vel ultimae voluntatis declaratione ulla decessit, sciens, haeredes lege civili ab intestato in bona relicta successores esse: justitia non videtur ab haeredibus laedi, si bona omnia sibi applicant, videtur tamen laedi obligatio religionis et ecclesiasticae legis, quae tam clerico, quam ejus haeredibus disponendi de ecclesiasticis bonis facultatem tantum ad pias causas concedit. Quousque autem hoc quoad haeredes urgeri debeat, si constat bona residua esse stricto sensu ex ecclesiasticis relicta, prudentiae est discernere, ne ex materiali peccato formale reddatur.

4. Ceterum haec pro plerisque locis fere ad meram theoriam spectant: 903 siquidem rara jam sunt beneficia a deo pingua, ut illius proventus in se

soli spectati excedant mensuram eorum, quae ad honestam sustentationem referri possunt; imo plerumque beneficium solum, nisi accedant bona casualia, nedum abundantem sustentationem praebet, ne ad parcam quidem et necessariam satis est, postquam impia manus sacras Ecclesiae possessiones invasit. Verum clerici est, non tantum videre, quid summo jure debeat, sibi liceat, sed imprimis quid deceat atque fideles aedificet, quid contra populo scandalo sit et malo exemplo.

5. Quoniam nihilominus aliquando redditus vere abundantes etiamnunc existunt, quid juris sit quoad ecclesiastica bona, explanandum erat. Et quoniam loco bonorum a gubernio occupatorum frequenter pensio aliqua annua clericis in munere ecclesiastico constitutus solvitur, quae aut sola pro congruae sustentationis titulo habetur, aut eum complet: sciendum est, Sanctam Sedem ejusmodi salaria pro bonis ecclesiasticis habere atque eadem iis onera adnectere, quae proventus veri beneficii conjuncta sunt, ut sc. ad superflua piis causis eroganda adstringat.

Non vero pro ecclesiasticis bonis habentur: 1) ea supplementa, quae ex parte fidelium — etsi ex conventionem — dantur, ut „congrua“, quae dicitur, justam mensuram attingat; 2) illa pensio a gubernio data, quae clericis emeritis, aegrotis etc. confertur; 3) illa pensio, quae pro clericis emeritis a potestate ecclesiastica assignatur, etsi ex fructibus certi alicujus beneficii sit desumenda — haec enim in *plenum et liberum* dominium pensionarii transit neque pro ampliore, quam quae ad decentem sustentationem emeriti clerici exigatur, habetur. Cf. hac de re S. Alph. n. 491 q. VI. et Lugo d. 4 n. 32. — De salario a gubernio dando cf. Responsa S. Poenit. (Gury I. 563 et Marres I. n. 98).

1. „An salaria, quae in Belgio solvuntur a gubernio pastoribus et canonicis, induant beneficiorum seu bonorum ecclesiasticorum indolem, et annexam habeant obligationem inhaerentem his bonis, sc. strictam et canonicam obligationem expendendi superflua pauperibus, seu piis causis, et residentiae sub poena non faciendi fructus suos?“

S. Poenitentiaria perpensis expositis, respondit: jam alias a S. Sede de consilio selectae Congregationis responsum fuisse „*affirmative*“. 19. Jan. 1819.

2. S. Poenitentiaria consulta, an illa responsio applicari debeat salariis, quae pastoribus et canonicis regni Galliarum a Gubernio solvuntur, respondendum censuit: „*Affirmative*“. 19. Aug. 1821.

NB. Marres l. c. notat, idem dici debere de salario parochorum adjutoribus dato, eo quod cedat in locum priorum beneficiorum, capellaniae etc. Quod verum est, si hoc salarium est loco beneficii ecclesiastici.

3. An responsio illa applicari debeat solis salariis fixis, vel extendi debeat ad oblationes fidelium?

R. „*Affirmative* ad 1., *negative* ad 2.“

§ 4.

De dominio scriptorum.

904 Dominium scriptorum, de quo peculiaris quaestio movetur, illud est, quod in foetus sui ingenii habent.

Natura enim dominii seu juris id secum fert, ut res, de cujus dominio agitur, vel potius ejus rei usus, *restringatur exclusive* ad dominum. Juris namque conceptus dicit talem relationem et connexionem rei ad dominum, ut hic quoad eam rem cuilibet alii praeferrere debeat, seu ut ipse quem-

libet alium excludere possit. — At foetus ingenii, quum primum in lucem editus est, id ex se habet, ut *communi* usui inserviat atque quodammodo publici juris fiat. Ex quo difficultas oritur, ita ut aut dominium in opus suum scriptorem retinere negandum esse videatur, aut dominii illius objectum accuratior definitione omnino necesse sit circumscribi.

Practica autem difficultas tandem ea est, utrum spectato solo jure naturali, ille *injuste* agat contra auctorem et editorem libri vel similis rei, qui illum editum denuo praelo committit, adeoque sibi ex reimprimendo et divulgando opere alieno lucrum facit, auctoris lucro et damno posthabito; an haec solâ lege positivâ injusta evadant. Quodsi hoc posterius affirmandum esset, iis, qui lege positiva non adstringerentur, aut in iis rebus, in quibus lex nihil statueret, impune et sine scrupulo aliena opera reimprimere liceret.

A longiore disquisitione singularum opinionum abstinentes haec saltem omnino in foro etiam conscientiae tenenda esse ducimus, etiam si jus positivum vel non existit, vel urgeri nequit.

I. Auctor jus habet in foetus ingenii sui; quapropter saltem quamdiu ea, quae mente et scripto concepit, publici juris non fecerit, i. e. in lucem non ediderit, jus strictum habet, ne quis illa invadat atque divulget. — Qui vero id commiserit, auctori ad omnia damna resarcienda tenetur.

II. Auctor jus habet, ut ex iis, quae ingenio suo invenit, elaboravit, ad communem utilitatem multiplicatis exemplaribus divulgavit, ipse justam mercedem convenientemque fructum percipiat. Quare illi injuste agunt, qui auctorem a tali praemio percipiendi impediunt.

III. Justum autem praemium eaque utilitas, quam auctor sibi vindicare potest, — eam vid. conventionem facta cum editore seu bibliopola dividendo — consistit in pretio, quod ex opere divulgando seu in commercium tradendo percipitur. Illud enim pretium est, quod, deductis expensis necessariis, operi et labori auctoris atque labori et industriae impressoris et bibliopolae respondet. — Ergo si quis alius opus jam publicatum sibi arripere illudque denuo praelo commissum in commercium tradit, eatenus saltem injuste agit, quatenus auctor cum suo bibliopola inde damnum aliquod majoris pretii seu lucri percipiendi incurrit.

IV. Verum illud etiam dicendum est accuratos tandem limites assignare, quamdiu et quousque jus auctoris extendatur, perdifficile esse. Imo quum illimitatum jus auctori ejusque successoribus tribuere, communi utilitati nocivum fieri possit, nihil aequius est, quam ut leges positivae jus auctorum tum defendant atque protegant, tum accuratius definiant.

Illae autem leges, quatenus alios a publico usu et divulgatione alieni operis cum damno auctoris et impressoris impediunt, in conscientiae foro etiam ligant. Similiter dicendum est de legibus, quibus novae artium inventiones aliaque ejusmodi protegentur: de quibus cf. infra n. 1116 et 1119 doctrinam de *monopolio*.

Explicatio. 1. Aliqui difficultatem movent, quod opus semel editum 905 sit publici juris factum, atque inde concludi posse putant, nisi lex positiva obstet, injustum non esse quemlibet usum, ad quem aliquis exemplar sibi emptum adhibeat, ne iteratam quidem impressionem et divulgationem, quam suo periculo instituat. At in eo, quod opus divulgatum publici juris factum

esse dicatur, *distinctione* opus est, scilicet: Res in opere seu libro contenta publici juris est, Conc.; res illa sub tali forma operis seu libri concepta, seu ipsa haec libri forma, subdist.: haec publici juris est quoad usum, qui est consuetus et ordinarius usus exemplarium, Conc.; quoad eum usum, qui non singuli exemplaris usus est, sed potius operis qua talis, Nego.

2. Id autem dari potest, si quae fieret multiplicatio alicujus exemplaris per scriptionem similemve modum ad privatum tantum usum ejus, qui sibi exemplar emerat, id neque per naturale jus neque per positivam legem injustum censi debere.

3. Quae dicta sunt, non de solis libris compositis valent, sed de quolibet simili ingenii opere, ut picturis earumque photographica multiplicatione, de aliarum artium operibus, quarum contra voluntatem artificis alia exemplaria facere et in commercium inducere non licet cum illius damno et dispendio.

4. Quod de adulterina editione alicujus libri statuitur, fere etiam de illius versione in alteram linguam dici posset, sc. ipsum jus naturae ne hanc quidem independentem a consensu auctoris concedere. Sed quum facilius accidere possit, ut auctori damnum inde non oriatur, atque lucrum, quod, deductis expensis atque lucro conveniente pro editore vel bibliopola, restet, vix justam mercedem versionis superet: eo ipso potest evenire, ut tali editione operis in alienam linguam versi damnum auctori ejusque cooperatoribus re et effectu non inferatur. Quod si obtinet, de laesione strictae justitiae quaeri amplius non potest.

5. Conciones, lectiones etc. auditas scripto excipere et in lucem edere sine consensu concionatoris, lectoris, injustum est; ad privatum autem usum eas scribere, certe licet. — Attamen si quae ejusmodi res secundum consuetum usum in solis ephemeridibus publicam lucem aspiciunt, consuetudini standum est neque de laesa justitia potest conqueri.

Caput III.

De modo acquirendi dominium et jura.

906 Dominium et jus generatim acquiri potest in ea bona — loquimur hic de bonis externis seu fortunae, quae vocantur — quae antea in privato et exclusivo dominio non erant, et in ea, quae habebant quidem dominum et proprietarium, sed quae in alterius dominium transferuntur.

Modus igitur, quo primitus, antequam certorum bonorum aliquis privatus dominus in humana societate exstiterit vel exsistat, in illa privatum et exclusivum dominium acquiratur, modus *originarius* dicitur; alter, quo ab uno in alterum jus et dominium transfertur, vocatur modus *derivatus*, atque successione haereditaria et contractibus perficitur.

Articulus I.

De modo acquirendi dominium originario.

§ 1.

Notiones generales.

Scriptores inter se dissident, quando quaerunt, utrum ipso jure naturae rerum divisio privatique domini constitutio facta fuerit, an

jure positivo ejusve auxilio. Quamquam hoc omnes sanae doctrinae auctores fatentur, naturam ipsam humanam, prout reipsa in hominibus existit, atque ideo ipsum jus naturale postulasse aliquam divisionem bonorum et praecepisse, ut aliquo tandem modo certa bona in privato singulorum dominio constituerentur. Dissidium igitur in eo est, quod aliqui putent, hac sola juris naturalis exigentia bonorum divisionem re factam non esse, sed a primordiis positivum modum conditum esse sive paterna primi hominis potestate, qui ut pater et rex omnium suprema potestate publica potitus sit, sive conventionem posterorum, qui quum, sui juris facti, separatas familias et civitates condere inciperent, privato dominio indigebant. Cf. Molina *de jur. et just. tract. 2 disp. 20*, Lugo *disp. 6 sect. 1*, Pruner *Theolog. moralis* (de praeccepto 7. introductio § 1).

Ut meum hac de re judicium proferam, sentio, opinionem eorum, qui ad positivas leges vel conventiones provocant, si eas *necessarias* putant, ut dominium privatum oriri possit vel potuerit, omnino falsam esse; si eas *convenientes* fuisse atque *re ipsa* simul cum naturali jure ad bonorum divisionem constituendam stabiliendamque jam a primordiis contulisse opinantur, non esse adeo improbabilem, probari tamen certo non posse modum, quem statuunt, ut unicum vel omnino primum.

Scilicet 1. Negari nequit, occupationem aliquam per se sufficere debere 907 solo jure naturae, ut bona, quae in nullius vero dominio sint, primi occupantis fiant. Nam sume aliquem, qui statum finxerit, aut propria industria gregem ovium vel gallinarum sibi procreaverit: num, seclusa omni lege et decreto ipsius protoparentis, haec ipsi sine injustitia a tertio quodam artifice vel colono eripi potuerant? Id nemo dixerit. Num ipsa materia, ex qua voluit statum fingere, vel animalia capta, ex quibus gregem sibi parare cogitavit, poterant sine injuria ipsi auferri? Quod si certissime negari debet, solam occupationem rei, quae eousque nullius fuisse sumitur, sufficere necesse erat, ut ipsi verum dominium jam ortum esset. Nihil enim praeter occupationem habes, quo nitaris. — Haec recte urget Lugo contra eorum doctrinam, qui paternae vel publicae auctoritatis interventum necessarium statuunt.

2. Imo ipsam divisionem et privati domini constitutionem ab Adamo, vel a Noë secundo generis humani parente, ita profluxisse, ut eorum lege domini acquisitio vel translatio formaliter fieret, improbabile est. Nam ut hoc dici possit, aut ad potestatem privati domini, aut ad potestatem universalis jurisdictionis, quam protoparentes in universum orbem exercuerint, recurri debet. Porro privatum dominium in universum orbem Adam aut Noë actu habuisse, non solum facultatem quaelibet distributive sibi assumendi, incredibile est: id enim neque reali occupatione, neque translatione ex parte Dei exstitisse probatur. Neque universalis jurisdictio formaliter aderat, atque minus etiam concipi potest, per eam totum orbem in possessiones privati domini divisum ab initio fuisse. Potestas illa, quam protoparens habuit, ex necessitate et utilitate communi limites suos extendit aut contraxit: verum nedum utile, imo nocivum fuisset tam plena rerum divisio; sufficiebat plane, multoque magis conveniebat, singulos homines sive